

Hranice odvahy

Norsko / 2020 / 96 minut / režie Johanne Helgelandová / doporučený věk 10+ / v originálním znění s českými titulky / trailer filmu naleznete [zde](#) / český rozhovor s autorkou najdete [zde](#)

Autorka materiálů: Tereza Czesany Dvořáková, Ph. D.

Před projekcí

Aktivita má připravit děti na vnímání filmu. Cílem zamyšlení nad obrázkem je práce s fantazií dítěte, rozvoj jeho slovní zásoby, pozorovacích schopností, empatie a dovednosti verbalizovat své pocity.

Po projekci – příběh filmu

Desetiletá Gerda vyrůstá se svou rodinou na norském venkově poblíž švédských hranic. Temperamentní dívka má ráda dobrodružství a oblíbila si knihu Tři mušketýři. Gerdin starší bratr Otto je rozváznější, ale dostává se částečně pod vliv svého kamaráda a jeho otce-nacisty. Jednou v noci jsou rodiče dětí nečekaně uvězněny a šokované děti navíc zjišťují, že matka s otcem u nich ve sklepě skrývají dvě židovské děti – Daniela a Sarah – které se potřebují dostat do Švédska. Gerda se okamžitě rozhodne dětem pomoci a na hranice je doprovodit. Bratr Otto nejprve nesouhlasí a na cestu se vydává jen proto, aby Gerdu ochránil, postupně ale i on pochopí, že i židovské děti jsou jen dětmi a je třeba pomoci. Během napínavé a čím dál nebezpečnější cesty se děti setkávají s lidmi, kteří jim pomáhají, i s těmi, kteří je udají nebo chtějí zastřelit. Příběh vrcholí, když hrdiny v lese honí německá vojenská jednotka se psy. Děti se nakonec dostávají do bezpečí za hranice jen díky Ottově ochotě se obětovat a díky pomoci německého vojáka. Po válce se obě rodiny šťastně shledají.

Otázky v pracovním listu mohou pomoci upřesnit případné dějové, historické a kulturní souvislosti, které dětem nebudou jasné. (Podrobnosti o pronásledování Židů a o holocaustu najdou děti také na konci svého pracovního listu). Zároveň je tu prostor pro zpracování relativně silných emocí, které může film v divácích zanechat. Zastavit se můžete u ambivalentních postav Otty a mladého vojáka a probrat s dětmi, jak chápou jejich chování.

Vlastnosti hlavních postav

Děti mohou odpovídat například takto (ale lze určitě najít mnoho jiných vlastností a charakteristik):

Daniel – hrdý, chytrý, hezký, starostlivý, zodpovědný; žije v městském prostředí, a proto neumí pracovat s mapou a kompasem

Sarah – nejmenší, milá, roztomilá, veselá, slabá, laskavá; potřebuje hodně spát a jíst

Gerda – dobrodružná, odvážná, moudrá, rázná, zásadová, zbrklá; má silně rozvinutou fantazii

Otto – chytrý, šikovný, introvertní, rozvázný, váhavý, rozumný, přemýšlivý, nakonec velmi obětavý

Odvaha – přátelství – důvěra

Cílem diskuse je, aby děti humánní poselství filmu zkusily převést do své každodenní zkušenosti. Opět ale platí, že neexistují špatné odpovědi. Dospělý klade otevřené otázky a reaguje spíše dalšími otázkami než přímým hodnocením odpovědí dětí.

Mezery v příběhu

Tento praktický úkol se zabývá přímo **filmem jako uměleckým dílem**. Běžná komerční produkce často (ne vždy) nabízí dějové linie, které jsou tak jasně formulované, že nenalzáme žádná nedořečená nebo nejasná místa. Proti tomu se v autorském a uměleckém filmu častěji setkáme s jinými přístupy – subjektivnějším pohledem hlavního hrdiny, dějovými vynechávkami, otevřenými konci, náznaky atd. Takový přístup snižuje manipulaci s divákem, který získá **prostor na vlastní názor** – a také **posiluje větší zapojení diváka** – umělecké dílo je otevřená struktura, která může být čtena různými způsoby. Provokuje nás a rozvíjí naši fantazii.

Film *Hranice odvahy* je vyprávěn z **pohledu desetileté Gerdy**, důraz je kladený na **tady a teď** a pohled na dění jejíma očima. Některé motivy nejsou tedy tak důležité a vědomě jsou vynechány: nevíme, jak se Daniel se Sarah dostali do domu Gerdy; jak se rodiče dostali z vězení; a hlavně, jak se Otto dostal přes hranice a za jakých okolností se setkal se svou tetou atd. Děti mohou příběh dotvářet, domýšlet.

Jak se chovat v zimním lese

Fakultativní úkol má dětem připomenout pravidla **bezpečného chování ve volné přírodě**. Podrobnější informace můžeme získat například [zde](#).

Zaměřit se můžete na znalost **čtení mapy**. Dnešní děti, ale ani mladí lidé, už často v papírových mapách číst neumějí, protože si zvykli na interaktivní navigace v mobilních telefonech. Mohou pak být v některých situacích mnohem zranitelnější. V rámci úkolu lze děti seznámit se čtením mapy (turistické, slepé pro orientační běh apod.), aktivitu lze spojit s hrou v přírodě i v městském prostředí. Vyšším stupněm je seznámení s prací s kompasem a případně i buzolou.

KPZ je krabička poslední záchrany, která může obsahovat sirky, nůž, jehlu a nit, spínací špendlík atd. (více např. [zde](#)). V případě pobytu v přírodě je dobré mít s sebou také cestovní lékárničku. Útulny jsou malé budovy pro přespání nebo úkryt před nepříznivým počasím. Ve Skandinávii mají dlouhou tradici, v posledních letech se ale staví i v českých horách (viz fotografie).

Židé za druhé světové války

Zprostředkovat téma holocaustu dětem je poměrně obtížné, protože děti mohou reagovat jak velmi citlivě, tak s lhostejností, nicméně nemá smysl před ním utíkat. Film *Hranice odvahy* je příkladem, jak toto téma dětem předložit v atraktivní a zároveň vzdělávací formě, která není zbytečně drastická a apeluje na city a hodnoty, jako jsou přátelství, důvěra, schopnost obětovat něco pro druhé. V rámci rozšíření výuky o holocaustu lze najít ve veřejných zdrojích mnoho dalších příkladů z našeho prostředí, které mohou děti oslovit (osudy vrstevníků postav filmu, historické epizody, rozhovory s pamětníky, další filmy a literatura apod.).

Praktická část

Pokud to umožňuje časová dotace a technika, má vždy smysl filmovou výchovu propojit s praktickým úkolem. Děti mohou vytvořit vlastní:

a/ *spin-off filmu* – mohou napsat příběh odvozený od děje filmu. Hlavním hrdinou může být některá z vedlejších postav filmu. Druhou možností je dopsat chybějící pasáž filmu – například útěk Otty před nacisty – jako samostatnou povídku.

b/ *storyboard honičky v lese* – promítněte si s dětmi ještě jednou nebo dvakrát část sekvence honičky v lese (1 h 12 min 30 sek až 1 h 20 min 50 sek). Potom společně sepište osnovu této pasáže (6-9 bodů). Děti podle osnovy nakreslí vlastní komiks s úkolem použít různé velikosti pohledu (celek/detail/polocelik aj.). Ideálně tak, aby komiks zaplnil celou plochu listu A4. Cílem není přesná rekonstrukce děje filmu, ale práce s výřezem obrazu a výběrem správného momentu ze situace. To je totiž jeden z nejdůležitějších principů filmové tvorby.

Mezioborové inspirace pro pedagogy

Práci s filmem je možné realizovat v rámci různých vzdělávacích oblastí, oborů či témat, například:

- *Český jazyk a literatura* – nácvik rychlého čtení podtitulků; podrobná rekonstrukce děje formou vyprávění nebo slovního cvičení; román Alexandra Dumase *Tři mušketýři* a jeho velká popularita.
- *Dějepis – Člověk v dějinách* – okupace Evropy v letech 1939-1945 (případ Norska, Československa); historie holocaustu v Evropě a u nás; scéna s kakaem a rybou (11 min 30 sek až 13 min) odkazuje každodennost v době války (obecný nedostatek, potraviny na přiděl, žádné sladkosti, špiclování a udávání...).
- *Zeměpis* – Norsko, geografie a přírodní scenérie, kultura a sociální kontext, jazyk.
- *Výtvarná výchova* – namaluj/nakresli pokoj dítěte v době druhé světové války (starý nábytek, hračky, dekorace stěn atd.); vytvoř výtvarně pojatou mapu konkrétního místa, které znáš (reference – některá z výtvarných publikací map pro děti).
- *Člověk a svět / Občanská výchova* – uprchlíci před válkou a etnickými čistkami v současném světě (Sýrie, Ukrajina...). OSN a Unicef, programy vládní pomoci, nestátní neziskové organizace působící v krizových oblastech (Lékaři bez hranic, Červený kříž, Člověk v tísni, Adra aj.)
- *Multikulturní výchova (průřezové téma)* – rasismus jako starý a stále přetrvávající, společensky velmi nebezpečný fenomén; rasismus vede opakovaně k diskriminaci a válce; rozvoj tolerance vůči lidem s jiným kulturním, náboženským i sociálním zázemím, proč je nutné, aby spolu skupiny odlišných lidí komunikovaly.
- *Multimediální tvorba (ZUŠ)* – skvělé vzorové dílo, jak lze s tématem holocaustu pracovat na ZUŠ, představuje animovaný film *Nenastoupili* (ukázka [zde](#)) ze ZUŠ J. Suka v Benešově, která pojednává o židovské rodině, která nenastoupila do transportu. Rozhovor o vzniku filmu najdete na webu filmvychova.cz.